

Dagboka til Carl Olsen Hagen

Et blikk inn i dagliglivet på en Rendals-gard for 200 år siden

Carl Olsen Hagen var født i 1745 og døde i 1827. Han var bruker i Søndre Hagen i Ytre Rendal. Fra 1790 til 1827 skrev han dagbok. Ved å lese denne boka får vi et blikk inn i hverdagen på en Rendalsgard for 200 år siden.

Originalen av dagboka er dessverre kommet på avveie, men på Norsk Folkemuseum er det kopi av hele boka. Dagboka er omfattende, og er skrevet på gotisk, så det er det en stor jobb å tyde alt. Men jeg har sammendrag fra dagboka som faren min, Karl M. Kværness, i sin tid laget. Ut fra dette kan jeg gi en smakebit på hva dagboka forteller om.

Men først litt om hvem som bodde på garden på denne tiden:

Under folketellinga i 1801 bodde det 15 personer i Søndre Hagen. Det var brukeren, Carl Olsen (som skrev dagboka), Carl Olsen var først gift med Ragnhild Sevatsdatter fra Søndre Andrå. Med Ragnhild hadde han barna: Ole, Magnhild og Ragnhild. Etter at kona Ragnhild døde i 1791, giftet han seg med Sigrid Pedersdatter fra Nordstu Lomnes. Med henne fikk han barna Ragnhild og Gjertrud. Etter fol-

ketellinga fikk de to barn til, det var Sigrid og Gjertrud.

To av døtrene het Ragnhild. Den første fra ekteskapet med Ragnhild Sevatsdatter. Grunnen til at også første datter fra andre ekteskap het Ragnhild, var en gammel navneskikk i bygda som sa at første datter i andre ekteskap skulle ha første konens navn. Det er også to døtre som heter Gjertrud, men den første Gjertrud døde før nummer to ble født.

Datteren Magnhild var vannfør.

Carl Olsen Hagens stefar, Ole Olsen Aas, bodde på garden som inderst. Ole Pedersen, bror til Sigrid, bodde også på garden og var skomaker. I tillegg var det en del tjenestefolk.

Livet på garden

Dagboken gir en nøyaktig oppgave over utsæd i tiden 1790 til 1822. Utsæden varierer fra 6 til 9 tønner og avlingen fra 21 til 68 tønner. Det ble sådd bygg, blandingskorn og rug i forholdet 3:3:1.

Carl Olsen førte nøyaktig oppgave over brødbaking fra 1807 til 1823. Bakstekonene greide over hundre

Småfolk kjøpte brød og litt smør og ost. De større gårdeierne skaffet seg varer mot å levere smør, ost og andre jordbruksprodukter. Av og til ble det levert skinn eller vilt.

Det ble omsatt lite tøy og garn, så her var nok selvberging praktisert. Men han kjøpte en del vevde saker av bygdefolk og fjær og dun som han omsatte i Christiania.

Mange av kundene hans hadde utstrakt kreditt. Det kunne være forskudd på flere hundre spesidaler. Han førte nøye regnskap over folk i bygda som skylte ham penger. Han kjøpte gjeldsbrev. Bl.a. et krav en nabo hadde til sin egen bror.

Skyss-stasjon

Carl Olsen drev skyss-stasjon. De fleste reisende var militære eller sivile embetsmenn. Den 11. februar 1814 ordnet Carl Olsen skyss til Christian Fredrik. 12. desember 1815 skysser han "prinsen med følge". Dette måtte da være Carl Johan.

I 1808 var militæravdelinger innkvartert på flere gårder i Rendalen. Det var en avdeling på 351 mann som ble stasjonert i Rendalsbygdene.

Den 27. oktober 1820 fikk Rendalen den første kjørende post. Det var Halvor Nilsen Fiskvik og Ole Semmingen Hornset som fikk jobben.

Skatter

Det ble holdt offentlig takst på garden i 1803. Dette var etter en forordning av 1802. Taksten ble på 950 spesidaler. Avgiften til pastor Mandall (prestetien- den) var i 1817-1818 4 ort og 20 skilling. Blant skattene er også oppført "skolemesterpenger eller skolleløn". Videre

er det fattigskatt og skatt på formue og næring.

Dagboka går fram til 1827. Da har sønnen, Ole Carlsen, tatt over garden et par år før. Ved skiftet etter Carl Olsen var formuen på 3.084 spesidaler.

Vi vet at Jacob Breda Bull fikk låne dagboka og brukte informasjon herfra som bakgrunn for folkelivsskildringer han skrev. Han henviser også ofte til dagboka i historiebøkene, Rendalen I og II. Bøkene *Herr Samuel* og *Herr Samuels rike* er hentet fra denne tiden. I dagboka forteller Carl Olsen bl.a. om avskjedsprekenen som Samuel Mandall hadde i Ytre Rendal kirke og dette finner vi igjen i *Herr Samuels rike*.

Neste bruker, Ole, er en av hovedpersonene i Jacob Breda Bulls *Ættens Øde*. Han ble anklaget for å ha skrevet Ola Aas navn på et forliksdokument og ble dømt til 13½ års slaveri. Ved dom i overretten ble straffen satt til 2 år. Økonomien på eiendommen ble mindre god etter dette.

Sønnen hans igjen, Carl Olsen jun., tok over garden i 1843. Han skrev også dagbok. Han blir frodig skildret av Bull i *Ættens Øde*. Carl Olsen jun. ble aldri gift, men hadde 6 barn med tre forskjellige: Gunhild Pedersdatter Lomnes, Helene Svendsdatter Hole og med Oline Olsdatter Kværnes. Ingen av barna til Carl Olsen jun. tok over garden.

"Der ligger en øde gård ved Lomb-nessjøens østre strand. Dens ætt er utdødd eller utflyttet; dens minner er en saga blått. Svunne de tider da skinnkledde stenalderfolk, fiskere og jegere, slo seg ned i Hagenviken og efterlot sig stenspydspiss av flint og eldgammel kokstenhaug som levninger fra sitt enkle villmannsliv. Svunne

tider da hellige Olav kristnet landet og da Renda-lens første kapell blev reist på Hagens hedningegrund, hvor før den hellige Hage var viet æserne under offergodenes blodige ofringer til Thor og den vise Odin. Svunnen den tid da gamle Karl Olsen Hagen høinet ætten og den ære som foregangsmann for sin bygd og skrev sin bonde-dagbok – Norges merkeligste – ved hver morgens første gry. Svunne ner den tid da Ole Karlsen led sitt martyrium for en dypere forståelse av bondens skikk og bondens rett. Men stundom kan ennu i våkne netter lydhør manns øre fornemme villmannsskrikene fra hedenhøs og diakonenes ”Kyrie eleison” i det lille kapell hvor dalens første kristne bad for sine synder – samlet i en eneste tone, klagesukket fra de to hvem dalens skikk og tidens gjenvordighet hadde skilt for alle tider.

Karl Olsen Hagen og Oline Kværnes giftet seg aldri. Han satt som ugift føderådsmann på Hagen allerede fra syvogfemti års alder og døde fem og åtti år gammel nettopp som det tyvende århundres lys gled innover Norge.”

Slik ender Ættens Øde.

Kilder

*Dagboka til Carl Olsen Hagen
Ytre Rendal Gard og Ætt, Odd Nytrøen
Rendalen I og II, Jacob Breda Bull
Ættens Øde, Jacob Breda Bull
Herr Samuel og Herr Samuels rike,
Jacob Breda Bull
Notater etter Karl M Kværness*

Maren Kværness
Rendalen Bygdemuseum KF/
Nordøsterdalsmuseet
2485 Rendalen

STORSTEIGEN

VIDEREGÅENDE SKOLE

2560 Alvdal - Tlf. 62 48 94 40 - Fax 62 48 94 41
www.storsteigen.vgs.no E-post: post@storsteigen.vgs.no

Grunnkurs naturbruk: Allsidig landbruk og Vektlegging på hest

Videregående Kurs I – Landbruk og Naturforvaltning:

Allsidig landbruk og Vektlegging på hest

Videregående Kurs II: Allsidig landbruk (agronom) og Naturforvaltning (studiekomp.)

Det arbeides også med å kunne tilby modulbasert agronomutdannelse for voksne.

Brosjyrer og søknadsskjema fås ved henvendelse til skolen.

